

9. Prepričanje, da je ljudska šola bistven pogoj za povzdigo človeštva. To bi moralo biti geslo vsemu naprednemu učiteljstvu. S tem prepričanjem rastla bode tudi vnetost za svoj stan, vpliv in veljava učiteljstva se bode povzdignila, s tem pa tudi omika človeštva.

10. Nravstvena jakost, s katero se more zmagonosno premagati poželenje po uživanji čutnosti, z jedno besedo, krepostnost.

11. Osobno dostojnost, katera odvrta vsako npravstveno nizkost in podlost s plemenitim ponosom ter si pridobiva veljavo, spoštovanje in zaupanje.

12. Zaupljivost mej tovariši, mejsebojno izpoznavanje in varovanje stanovske časti vnanjemu svetu nasproti.

Fr. Gabršek.

Prvo berilo in slovnica za slovenske ljudske šole.

Sestavila A. Razinger in A. Žumer, ljudska učitelja. — Natisnila in založila „Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg“. — V Ljubljani 1885, v 8ki, 96 strani. — Cena vezani knjigi 24 kr.

(Konec.)

Tiskovnih napak je malo. Takim prištevam: česenj (česen), plame (plamen), leskače (leskeče), rezgače (rezgeče) in morda še kak.

Mnogo jih je pa zoper besedni red, katerih napak vse mrgoli posebno po naših časnikih, takó da človeka práv po ušesih reže, če ima le še kaj jezikovega čuta. Naj pri tej priliki navedem óna zlata pravila, katera nam je gospod Cigale podal za besedni red leta 1875., v 5. in 6. listu „Novic“¹⁾ pravila, za katera se žal živ krst ne zmeni dan danes.

Ta pravila so: „Z okrajšanimi besedicami (breznaglasnicami)²⁾: sem, si, je itd., me, mi, te, ti itd., in takó tudi: bi, ne začénja se stavek, niti se za apozícijo ali za vmesnim stavkom nadaljuje z njimi“.

2. „Oziravni zaimek mora priti neposredstveno za tistim samostavnikom, na kateri se nanaša ali ozira“.

3. „V vseh stranskih stavkih, ki se začénjajo s: kar, kdor, kateri, ako, če, čim, da, dokler, kadar, kakor, kder, ko, koder, ali s katerim koli drugim veznikom, morajo te besedice stati precej za zaimkom ali veznikom in **pred** poglobitnim glagolom, **ne za njim**“.

In tem pravilom, kakor tudi (gledé besednega redú) nepokvarjenemu govoru našega národa ne odgovarja pisava v „Berilu“, v katerem se tedàj ne bere práv takó „po domače“, kakor hoče réči gospod ocenjevatelj v „Ljub. Zvonu“. Domače ni pisan užé zadnji stavek v predgovoru: Mnogo nalog učitelj tudi po svoji potrebi more izpustiti ali druge pridejati. (Mnogo nalog more učitelj po svoji potrebi tudi izpustiti ali druge pridejati.) Slab besedni red je dalje v stavkih: Skalarjev mali Marko in Tinče dobila sta (sta dobila); Mladiči postajali so (so postajali); O hladnih pomladanskih nočeh boji se vrtnar (se boji); V jami naredim si (si naredim); Za rana zbrali so se (so se zbrali); Po senčnatem pobočji bil je (je bil); V dolinah zbirajo se (se zbirajo) itd.

Osebka, najvažnejšega dela stavkovega, pač ne gre staviti na konec, kakor v stavku: Če greš na plan, priletí in te s svojim kremplji odnese orel (....., orel priletí in te odnese s svojimi kremplji).

Dopolniki se devajo za tisto besedo, kateri so dodani v dopolnjevanje. Ni práv tedàj pisati: S kljunom hrano pobirajo (S kljunom pobirajo hrano); Kje pa mati platno

¹⁾ In potém še ponovil leta 1882., v 21. listu istega časopisa.

²⁾ Primerjaj Janežičevo slovnico str. 239. in 240., §. 4401

dobé (Kje pa mati dobé platno?); Vsak dan si okó in ves obraz umivamo (Vsak dan si umivamo okó in ves obraz); s katerima zemljo reže in preobrača (....., s katerima reže in preobrača zemljo) itd.

Slovenec se — kolikor mogoče — ogiblje stavljenja glagola konec stavka. Ni tedaj dobro pisati: Ako bi bil prijazne besede v gozd klical, prijazne besede bi bil tudi iz gozda slišal (Ako bi bil klical prijazne besede v gozd, slišal bi bil tudi prijazne besede iz gozda); , ker si se ves pregret naglo mrzle vode napil (....., ker si se ves pregret naglo napil mrzle vode); , da po zimi gorka in po letu hladna ostane (....., da ostane po zimi gorka in po letu hladna) itd.

Splóh sem pa opazil, da stavita gospoda sestavitelja večkrat prej pojasnila nego besede, kojim služé pojasnila v dopolnjevanje, vsled česar se drugače izrazita nego mislita. Takó sta menda hotela réči v stavku „Mati z bojéčim glasom zakličé“, da je materin klic bojéč, ne pa mati sama. Kakor pa stoji stavek v „Berilu“, dá se razumeti, kot bi imela gospoda sestavitelja v mislih več mater, eno z bojéčim glasom, drugo morebiti sè srčnim glasom, zopet drugo s kakim drugačnim glasom itd., ter bi óna z bojéčim glasom zaklicala. Tega pa — menim — gospoda sestavitelja nista mislila, zato bi se stavek imel glasiti: Mati zakličé z bojéčim glasom.

Obžalujem, da rabita gospoda tovariša v svojej knjigi gorenjski naglas, ali bolje priglas, zanemarjaje naglas, n. pr. suknò, župàn, žrebè, cvetè, drvà, stržèk, temè itd. To je pač dovoljeno v časi pesniku, ne pa prozaiku. S tem se knjiga prikupi gorenjski mladini, a zunaj Gorenjskega se takó hitro ne udomači; kajti prav ta priglas je Notranjcu, Primorcu in Štajercu neznan. Gospoda morata biti gotovo Gorenjca. Bolje bi bilo, da bi si bila izbrala notranjsko narečje, ki je vendar znano kot naj boljše, kar bi pa tudi ne bilo na mestu v knjigi, ki je namenjena za cel jezikov obseg. Splóh pa je raba naglaskov za nejezikoslovca jako kočljiva stvar, in jaz mislim, da je za ljudskošolsko knjigo naj bolje, da se kolikor mogoče ogiblje naglaskov, dokler nam naši jezikoslovci ne podajo v tem obziru določnih pravil. Čestita gospoda pater St. Škrabec in prof. Mat. Valjavec sta nam užé objavila nekatere razprave o slov. naglasu, prvi na platnicah „Cvetja z vrtov sv. Frančiška“, drugi v „Radu jugoslovanske akademije“, a to je še le pričetek. Zato je pa za nas nejezikoslovce naj varnejše, da rabimo naglaske tam, kder nas občna raba k temu opravičuje, kakor pri deležnikih sedanjikovih, krajšej obliki 3. osebe množinske itd.; dalje pri takih besedah, katerih pomen se práv po naglasu razločuje, n. pr. célo (pridevnik) in celó (prislov); svét (die Welt), svét (heilig) in svét (der Rath); bôdem (bosti) in bódem (biti); jé (jesti) in je (biti) itd.

Ako bi bila tedaj gospoda sestavitelja previdnejše postopala pri rabi naglaskov, ne bila bi pisala sedaj namestu sedaj (ljudstvo govori zdej), dalje na strani 4. živót, na strani 5. pa živót (kar je morda tudi tiskovni pregrešek), ognila bi se bila tudi na naslovnih listih čudnemu naglaševanju besede sèstavila, česar jaz prav ne razumem.

II. Slovnica.

Slovnica obseza slovniško učno snov, kolikor je predpisujó kranjski učni načrti za II. oziroma III. šolsko leto. Naši primorski učni načrti zahtevajo tudi „izpeljevanje besed in v izpeljanih ločevati debela“, na kar se knjiga ne ozira.

Slovnica začénja z golim stavkom, govori o razdeljevanji stavkov v besede, zloge in glasnike, ponavlja in dopolnjeva, kar so otroci užé v I. šolskem letu slišali pri ustnih predvajah k pouku v pisanji in branji; nadaljuje o dolgih in kratkih samoglasnikih — o naglasu, o delitvi besed; prestopi potem k oblikoslovji, razlagaje najvažnejše

govorne razpole: samostavnik, pridevnik, osebni zaimék in glagol, in sklène z bitstvenima deloma stavkovima — z osebkom in dopovedkom.

Učna pot odgovarja torej popolnoma bitstvu slovniškega pouka v ljudskeji šoli. Obravnava učne snovi je po vsem praktična. Vsaka vaja se začénja s primernimi vzglednimi stavki, na katerih se slovniško pravilo razvije. Potém sledí pravilo samo, nastalo po izločevanji in strinjanji enakosti, za tem se še vrsté mnogoštevilne naloge v vajo in utrditev.

Večina nalog — vseh je 170 — nanaša se na berilo, ki je po tem takem sredotočje slovniškega pouka. S tem se prihrani učitelju trud, da mu ni treba iskati beril, ki imajo za pojasnjevanje in vajo posebnega slovniškega pravila potrebnih jezikovih oblik. Nekatere naloge služé v ponovitev prejšnjih. Vse se pa dajo izdelovati pismeno in ustno, ter so torej uporabljive pri posrednjem in neposrednjem pouku.

Naloga 7. (b), 57., 64., 66., 68., 72., 77. in 142. ne ugajajo, ker predočujó otrokom nepravilno pisane besede, kar se ne da odobriti z metodičnega stališča.¹⁾

Na strani 80., v 6. vaji se pravilo glasi: Kadar sledí soglasniku r drug soglasnik, takrat ima r veljavo samoglasnikovo. To pravilo ni popolno, ker tudi v besedah tarča, izvirnost, borba, murva itd. stóji za r-om soglasnik in vender nihče ne piše ali govori: trča, izvrnost, brba, mrva itd. Gospoda pisatelja sta namreč pozabila dostaviti, da je to le takrat mogoče, ako stóji pred r-om polglasni è.

V istem smislu naj se popravi tudi 15. naloga na istej strani!

V slovenščini se soglasnika st delita, tedaj nista enake moči kot lj in nj. Prva soglasnika (st) bi se morala torej izpustiti za pravilom v 8. vaji.

Pravilo na 88. strani, v 16. vaji je tudi pomanjkljivo; glasi se: Beseda, ki pové, kaj kdo dela, je glagol. Z vprašavnim zaimkom kdo? vprašamo le po osebah. Lehko pa je v stavku osebek tudi kako rečno ime, n. pr. Voda teče. Ali se pa more tudi tù vprašati: kedo teče? — Pravilo se mora torej glasiti: Glagol je beseda, ki pové, kaj oseba ali reč dela.

Glagol risati (str. 91., vaja 20.) spregata gospoda pisatelja pogrešno po 1. razredu V. vrste. Ta glagol se sprega le po 2. razredu V. vrste, torej: rišem, rišeš, riše, riševa, rišemo.²⁾

Pri spregi pomožnega glagola biti rabita gospoda pisatelja za prihodnji čas le daljšo obliko: bodem, bodeš, bode itd. Ta oblika ima na vsak način prednost pred krajšo: bom, boš, bo, ker se lepše glasi in se tudi vjema sè staroslovenščino in drugimi slovanskimi jezici. Dobro bi bila gospoda pisatelja storila, da bi bila popolnoma opustila krajšo obliko tudi v „Berilu“.

Naloga 154., str. 95. mi je nerazumljiva.

Slednjič še besedico o vezanji knjig. Ko je izšel „Abecednik“ gospodov sestaviteljev, vpeljal se je namestu Miklošič-eve „Začetnice“ takój prihodnje leto v I. razred šole, na kateri jaz delujem. A užé za sledeče leto je predlagal gospod tovariš, ki je slučajno še eno leto ostal v I. razredu, zopetno vpeljavo Miklošič-eve „Začetnice“, rekóč, da je imel minolo leto dovól sitnosti sè slabo vezanim „Abecednikom“, iz kojega so otrokom kar celi listi izpadali užé po prvih tednih, ter da mu je ljubša trdno vezana knjiga, če tudi manjše notranje veljave. Faktum je, da nam dohajajo iz dunajske c. kr. zaloge šolskih bukev mnogo trdnješe vezane knjige nego iz Ljubljane.

¹⁾ Kehr pravi: Die Methode das Richtige durch's Falsche zu lehren, ist eine Unmethode. Das Kind wird dadurch verwirrt, weil sich das falsche Bild ebenso bald und sicher dem Geiste einprägt, wie das richtige.

²⁾ Primerjaj Levstikovo slovnico §. 69., str. 85.1

Vzlic vsem tu naštetim pomanjkljivostim, moramo biti te nove šolske knjige veseli, ž njo smo pridobili lep priraščaj v naše ljudskošolske literaturi. In trdno sem prepričan, da spopolnita gospoda tovariša svoje delo v vsakem obziru užé v prihodnji izdaji držé se modrega izreka: Več očí več vidi.

Na Goriškem, konec decembra 1885. l.

Iv. M—α.

Knjiga Slovénka

v
XIX. veku.

28) Slovenski Cerkveni Časopis — Zgodnja Danica. Theologische Zeitschrift. Zeit und Ewigkeit. — Slomšek sam je vze nameraval v škofiji svoji vstanoviti kak cerkven časnik; kar se sredi l. 1848 zgodí to v središču Slovenije — v Ljubljani. Marljivo je vanje dopisoval — „Ljubomir“ ali pa nemški „Der Aufmerksame“ na pr. l. 1848 v Cerk. Čas.: Keršanski nauk od nekeršanskih bukov (št. 3—6). Milo potožilo. Novi časi novi grehi. — L. 1849 v Zg. Dan. Lepo petje, lepo serce. Povaba Slovincov v družbo sv. križa (l. 11). — V Theol. Zeitschrift l. 1848: Die Nationalität. Ein Wahrzeichen unserer Zeit (Ljubomir). Noch ein Wort gegen die Bestürmer des Coelibates. Ein trauriger Spiegel für unsere Zeit. Eröffnungsrede zur Schullehrer-Conferenz am 23. Nov. zu St. Andreae im Lavantthale (Nr. 23 S. 180—183). Der gute Hirt zur Zeit der Gefahr. Die beiden Gesetztafeln: I. Alle Gewalt kommt von Gott. II. Alle Gewalt geht vom Volke aus (Vid. Kmet. in rokod. Novice t. VI. l. 46. Načert podstavnih pravic §. 3). — L. 1849: Trostwerte am Grabe des Priesters Jos. Tauschel. Was hat ein Seelsorger in unsern Tagen besonders in der Schule zu thun (Nr. 15. 16). Über die Aufgabe der Seelsorger in unserer Zeit (Nr. 43. — Nr. 11) itd. — Zeit u. Ewigkeit l. 1849: Der Kaiser Napoleon als Katechismuslehrer (Der Aufmerksame).

Razun tega se nahajajo njegovi tedanji pastirski listi v časniku nemškem, slovenski pa v Zg. Danici, v katero je še posebej pisal na pr. l. 1850: Sedem naglavnih grehov naših šol (l. 17—20). Odgovor od Labude na dopis od Savine (o Cerkveni Pesmarici . . l. 46). L. 1851: Žganjopija pot v nesrečo. L. 1855: Razglasilo neomadežaniga spočetja presvete Marije Device v Lavantinski škofii (l. 13. 14). Družba sv. detinstva Jezusoviga (l. 19) itd. — L. 1851 je naznanil bratovščino ss. Cirila in Metoda, in l. 1852 poterjeno iz Rima razglasil, potem pa vsako leto do 1862 po Danici priobčeval o njej pristrčno poročilo, kteremu so bili naslovi: „Odperto pismo, Opomemba, Obletnica, Milo pozdravilo, Prijazno pismo, Letno pozdravilo, Obletni spomin“ — bratam in sestram molitevne (pobožne) družbe (družbanam) sv. Cirila in Metoda itd. Na primer bodi iz njenega razglašenja l. 1852 tole:

. . . „Kar je storil napuhjeni Arij Cerkvi Božji v čertertim stoletji, to je ponovil ošabni Foci v devetim, to je dokončal časti lakomni, zviti Mihael Cerulari v enajstim stoletji . . . To žalostno cerkveno razdertje pa ni nobenimu ljudstvu v Evropi tako globokih ran vsekalo, kakor Slovenam, ki so bili v 9. stoletji po apostolskih bratih ss. Cirilu in Metodu za keršanstvo pridobljeni in s sveto rimsko katoliško Cerkevjo sklenjeni; z nesrečnim cerkvenim ločenjem 11. stoletja pa razderti, de se zdaj 22,349.000 katoličanov, 54,011.000 ločencov (razkolnikov), 1,531.000 protestantov (luteranov) in kakih 800.000 mohametanov šteje. V brezno cerkveniga razdertja se je pogreznila Slovenam lepa zvezda keršanske obdélanosti (izobrazje), ktera jim je bila v 9. stoletji z vvodam

Vzlic vsem tu naštetim pomanjkljivostim, moramo biti te nove šolske knjige veseli, ž njo smo pridobili lep priraščaj v naše ljudskošolske literaturi. In trdno sem prepričan, da spopolnita gospoda tovariša svoje delo v vsakem obziru užé v prihodnji izdaji držé se modrega izreka: Več očí več vidi.

Na Goriškem, konec decembra 1885. l.

Iv. M—α.

Knjiga Slovénka

v
XIX. veku.

28) Slovenski Cerkveni Časopis — Zgodnja Danica. Theologische Zeitschrift. Zeit und Ewigkeit. — Slomšek sam je vže nameraval v škofiji svoji vstanoviti kak cerkven časnik; kar se sredi l. 1848 zgodi to v središču Slovenije — v Ljubljani. Marljivo je vanje dopisoval — „Ljubomir“ ali pa nemški „Der Aufmerksame“ na pr. l. 1848 v Cerk. Čas.: Keršanski nauk od nekeršanskih bukov (št. 3—6). Milo potožilo. Novi časi novi grehi. — L. 1849 v Zg. Dan. Lepo petje, lepo serce. Povaba Slovincov v družbo sv. križa (l. 11). — V Theol. Zeitschrift l. 1848: Die Nationalität. Ein Wahrzeichen unserer Zeit (Ljubomir). Noch ein Wort gegen die Bestürmer des Coelibates. Ein trauriger Spiegel für unsere Zeit. Eröffnungsrede zur Schullehrer-Conferenz am 23. Nov. zu St. Andreae im Lavantthale (Nr. 23 S. 180—183). Der gute Hirt zur Zeit der Gefahr. Die beiden Gesetztafeln: I. Alle Gewalt kommt von Gott. II. Alle Gewalt geht vom Volke aus (Vid. Kmet. in rokod. Novice t. VI. l. 46. Načert podstavnih pravic §. 3). — L. 1849: Trostwerte am Grabe des Priesters Jos. Tauschel. Was hat ein Seelsorger in unsern Tagen besonders in der Schule zu thun (Nr. 15. 16). Über die Aufgabe der Seelsorger in unserer Zeit (Nr. 43. — Nr. 11) itd. — Zeit u. Ewigkeit l. 1849: Der Kaiser Napoleon als Katechismuslehrer (Der Aufmerksame).

Razun tega se nahajajo njegovi tedanji pastirski listi v časniku nemškem, slovenski pa v Zg. Danici, v katero je še posebej pisal na pr. l. 1850: Sedem naglavnih grehov naših šol (l. 17—20). Odgovor od Labude na dopis od Savine (o Cerkveni Pesmarici . . l. 46). L. 1851: Žganjopija pot v nesrečo. L. 1855: Razglasilo neomadežaniga spočetja presvete Marije Device v Lavantinski škofii (l. 13. 14). Družba sv. detinstva Jezusoviga (l. 19) itd. — L. 1851 je naznanil bratovščino ss. Cirila in Metoda, in l. 1852 poterjeno iz Rima razglasil, potem pa vsako leto do 1862 po Danici priobčeval o njej pristrčno poročilo, kteremu so bili naslovi: „Odperto pismo, Opomemba, Obletnica, Milo pozdravilo, Prijazno pismo, Letno pozdravilo, Obletni spomin“ — bratam in sestram molitevne (pobožne) družbe (družbanam) sv. Cirila in Metoda itd. Na primer bodi iz njenega razglašenja l. 1852 tole:

. . . „Kar je storil napuhjeni Arij Cerkvi Božji v čertertim stoletji, to je ponovil ošabni Foci v devetim, to je dokončal časti lakomni, zviti Mihael Cerulari v enajstim stoletji . . . To žalostno cerkveno razdertje pa ni nobenimu ljudstvu v Evropi tako globokih ran vsekalo, kakor Slovenam, ki so bili v 9. stoletji po apostolskih bratih ss. Cirilu in Metodu za keršanstvo pridobljeni in s sveto rimsko katoliško Cerkevjo sklenjeni; z nesrečnim cerkvenim ločenjem 11. stoletja pa razderti, de se zdaj 22,349.000 katoličanov, 54,011.000 ločencov (razkolnikov), 1,531.000 protestantov (luteranov) in kakih 800.000 mohametanov šteje. V brezno cerkveniga razdertja se je pogreznila Slovenam lepa zvezda keršanske obdélanosti (izobrazje), ktera jim je bila v 9. stoletji z vvodam

občinske po keršanstvu posvečene pisavne besede v toliki svetlobi izšla; v to silno globočino se je vderla Slovénam zarja občinskiga slovstva. Narodovo serce, njegova vera mu je bila razcepljena, z vsakim stoletjem je prepad med obema ločinama veči bil, vse zedinovanje je bilo, malo da ne, brez vspeha. Kristus še dandanašnji kaže oblačilo svoje svete Cerkve, bolj ko kdej popred, raztergano, zlasti med obilnimi kolenji sicer takó pohlevnih, obilno obdarovanih Slavskih rodov, ki so si tako blizo — in vender tako deleč med seboj (Dan. str. 115)⁴.

Ta cerkvena rana nesrečnega razkolništva je Slomšeka tolikanj bolela, da je v njeno odpravo molil, pisal, daroval itd. — Kdo bi dvomil, da bi zedinjenje Slovanov v veri tudi mnogo pospešilo vzajemnost, zložnost in povzdigo slovanskega slovstva (Bes. Kosar. 23)? — Zgodovinske pomembe so njegovi pastirski listi o selitvi v Maribor l. 1859: Vsim vernim Koroško-Lavantinske škofije, posebej duhovstvu; prvi pozdrav združenim Lavantinskim škofijam v Mariboru itd. v Zg. Danici, ktera mu je bila mej vsemi slovenskimi listi najbolj ljuba in draga. Pogosto je z veliko pohvalo govoril od nje, ker se tako hrabro poganja za narodnost, pa še hrabrejše za keršansko vero in pobožnost. Ganljivo pa je bilo, ko je pri poslednjih duhovnih vajah na Slatini Slomšek malo dni pred smertjo rekel, da želi, naj bi bila v vsaki fari njegove škofije vsaj ena „Danica“, in ako nihče ne premore je naročiti, naj se naroči na stroške njegove (Kosar. str. 21. 22). — Po vsej pravici piše torej Danica o njegovi smerti v žalostnici (l. 1862 št. 28): „Cerkev je zgubila pregorečiga aposteljna, Avstrija naj zvestejšiga državljana, Slovenija svetlo luč, ovčice Lavantinske praviga očeta in v resnici zvestiga pastirja, Zgodnja Danica naj blagšiga podpornika“ itd.

29) Apostolska Hrana bogoljubnim dušam dana po branji apostolskih listov ino drugih bukuv svetiga pisma za nedele ino svetke cerkveniga leta. I. Del. Od perve adventne do šeste nedele po veliki noči. Pisal Anton Slomšek, nekadjni nadfajmošter u Vozenici. V Celovci 1849. 8. str. 240. — II. Del. 1850. str. 158. Od binkoštné nedele do posledne po binkoštih. — III. Del. 1850. str. 76. Za svetke. — Po nemškem predgovoru: „Ein Wort über die Bearbeitung und den Gebrauch vorliegender homiletischer Predigten“ piše v slovenskem dne 8. brezna 1848: Bog daj srečo! Preljubi verni Slovenci! — Človek ne živi samiga kruha, ampak vsake besede, ki iz božih ust pride, pravi naš ljubi Jezus. Ino kakor skerbna mati vsakmu kos kruha odloči za vsak dan, tako tudi naša sveta mati katolška cerkev odloči svojim vernim za vsako nedelo ino svetek (zapovedan praznik) dva kosa besede božje dušam v hrano: en kos iz svetiga evangelja, drugi kos iz listov, ktire so apostoli kristjanam pisali, alj pa iz drugih bukuv svetiga pisma, kakor jih per službi božji slišmo brati (I—VIII) . . . Položil sim tudi jaz dušne hrane za vse nedele ino praznike svete na mizo naše katolške cerkve, spisal za eno leto po berilah svetiga evangelja Evangeljsko Hrano, za drugo leto po berilah iz apostolskiga djanja, iz listov apostelnov in drugih bukuv Apostolsko Hrano potrebnih naukov, ter sim ljubim Slovincam prav po domače željel postreči. Ne za hvalo, ne za grajo, ampak k večji božji časti ino dušam v izveličanje naj bo moja slaba postrežba (str. 76) . . . Voj, preljubi moji Slovenci! sveta vera tud po naših krajih vmira; varjte ino ohranite njo, de vam vmerla ne bo. Ob sveto vero biti, ino pa luč v sredi temne noči vgasniti; kamo se boš popotnik podal (str. VI)!

30) Bog čuje nad pravičnimi. Poleg Nemškega od Kr. Šmida. V Celovci 1849 (Knj. I. Lend. str. 239).

31) Mali Blaže v prvi šoli, kako se hitro brati uči. V Ljubljani 1849. Eger. — „To knjižico je po naročilu visoko častitiga Lavantinskiga knezo-škofa zložil pridni šolski učenik v Celji, gosp. Krajnc. Te bukvice, skozi in skozi za perve

male šole po vsim Slovenskim pripravne, naj bi se že prihodnje leto povsod v začetno šolo vpeljale (Novic. 1849 str. 167. Zbr. Sp. I. str. 243)⁴.

32) Nemška slovnica za slovenske šole. Na Dunaju 1852. 8. 123 (Zbr. Sp. 248).

33) Abecednik za slovenske šole. Na Dunaju l. 1853.—1862. 8. 86. (Knj. I. 243—4).

34) Malo Berilo za prvošolce. Na Dunaju 1853.—1854. 8. 160 (Knj. I. 244—5).

35) Veliko Berilo in Pogovorilo za vajo učencev drugega odreda. V Beču 1855. 8. 267. I. Spoznava sveta. II. Spoznava prirode. III. Naravoslovje. IV. Spoznava svetlega neba. V. Spoznava človeškega društva (Knj. I. 245—6).

36) Ponovilo potrebnih naukov za nedelske šole na kmetih. V Beču 1854. 8. I—IV. str. 742. Obseg: I. Dogodivščina sv. vere. Sp. Fr. Kosar. — II. Navod pobožnega življenja in lepega zadržanja. Felician Globočnik. — III. Spisovanje listov. M. Majar. — IV. Številoslovje. — V. Vodba modrega kmetovanja. Peter Musi. — VI. Vinorejec. Anton Koderman. — VII. Zemljopis. J. Drobnič. — VIII. Ljubezen do domovine (Knj. I. 246—8. — Zbr. Sp. IV. str. 183—196 itd.). — Ponovilo najpotrebnejših naukov za nedeljske šole na kmetih. II. nat. Dunaj 1863. 1864 (cf. A. Lesar).

37—40) Mali Katekizem za prvošolce . . — Abecednik . . Malo Berilo . . Veliko Berilo za slovensko-nemške šole itd. itd. (Knj. I. str. 248—9). — O katekizmu naj se primeri v Drob. 1848: Sedem šol keršanskiga nauka za otroke (str. 15—53). — Potem: Mali katekizem za prvošolce na Dunaji 1850. — Keršanski katoliški nauk okrajšan, ki je bil na stroške c. k. založbe šolskih knjig izdan ter se še zdaj rabi v ljudskih šolah škofije Labudske. Pridjan je kratek pregled „Dogodivščine sv. vere Jezusove“. L. 1850—1 (Vid. J. Rozman . . sp. J. Skuhala 1874 str. 16. 21).

41) Šola vesela lepega petja za pridno šolsko mladino. Celovec 1853. 8. I—VII. 55. Napevi 1—21. Zal. društvo sv. Mohora; na prodaj J. Leon (Vid. Nagovor Knj. I. str. V. VI).

42) Veliko Berilo za slovensko-nemške šole drugega odreda. V Beču 1855. 8. 437. — Kazalo: I. Spoznava zemlje. II. Spoznava prirode. III. Naravoslovje. IV. Spoznava svetlega neba. V. Spoznava človeškega društva. — Vaja slovensko prav spisovati. — K prvi vaji v sestavi posameznih izrek pomni znameniti pristavek: »Vaja prav izrekovati in govoriti naj vaji spisovati roko podaje. Kakor hitro otrok male pismenke gladko zapiše, naj poskuša po malem zapisavati, kar izgovori. Kar je zapisati, to se ima poprej dopovedati, in zapisano od kraja ne preojstro popravljati; kar je preojstro, se rado kerha, gladko ne reže, in se po tem težko izbrusi. Vaja slovenska je od nemške različna. Naj se nemške pravila poslovnjajo, slovenski izgledi pa tudi po nemško izdelavajo. Kar v ednem jeziku sploh v spisovanju velja, tudi v drugem večidel potegne; ako ne, naj se učencem razgovéti. Pridna vaja več velja, kot vse pravila«.

„Neizmerne zasluge pridobil si je Slomšek za povzdigo, da! lahko rečemo: za prerojenje slovenskega šolstva, čegar stanje je bilo pred letom 1850 po nesrečnem nemčevanju poprejšnje dobe nepopisljivo žalostno. Primeri, kar se bere o tem v Drob. I. 1863 str. 192—196 in v Kosarjevem A. M. Sl. str. 249—253. Četiri leta sta si o teh šolskih razmerah dopisovala grof Leo Thun, tadanji minister uka in naš Slomšek . . . „Iz teh listov zvemo, da so škof osnovo vsih šolskih knjig napravili, sami več knjig spisali, druge pa naj izvrstnejšim učiteljem spisati naročili; da so zopet vse spise sami pregledali in popravili. — Tako so bile po versti vse šolske knjige pod njih vodstvom izdelane in od vlade poterjene. Izdelali so pa dvojno versto šolskih knjig: eno za celo slovenske šole, drugo pa za slovensko-nemške šole na takih krajih, kjer je

znanje nemškega jezika otrokom zares koristno ali celo potrebno (Kosar v Drob.)". — Kar zadeva red, naslov, leto, v katerem so si knjige nasledvale, naj bi sčasoma določili šolski možje . . . In einem Ministerial-Rescripte heisst es: man schätze sich glücklich, in seiner Person einen Mann gefunden zu haben, welcher Beruf, Autorität, Wissenschaft und Erfahrung auf eine solche Weise vereinigt, dass das Unternehmen, um welches es sich zum Besten der Schulkinder handelt, dadurch einem guten Erfolge mit Sicherheit zugeführt wird (Kosar A. M. Sl. str. 252). — Da bi učitelji umeli te knjige prav in dobro rabiti, je spisal Slomšek posebno podučenje po geslu: Pred, ko govoriš, se uči (Eccli. 18, 19) ter ga priobčil v Drobtnicah l. 1861 str. 275—288: „Kratko vodilo za malo in veliko Berilo“. Blagim učiteljem dober svèt" — tako po domače, da naj se vsaj nekoliko pokaže na pr.:

„Deveto leto že novi Abecednik, malo in veliko Berilo, pa Ponovilo za šole na kmetih imamo, samo slovenske, pa tudi slovensko-nemške knjige, kakoršnjih šola potrebuje. Veliko jih čujemo hvaliti, pa še veliko več grajati, rekoč: da ni neumnejših šolskih knjižur, kakti so nove berila. Vsak jih sodi po svojem kopiti, kar enemu dopada, to drugemu merzi; nam se pa zdí, da večidel obsojevalcev le po skorji sodi, in šolskih knjig le malo ali pa celó ne pozná. Potreba je zatorej, da jih kratko pretresemo in pa jih rabo nekoliko pokažemo; kajti nas skušnja uči, da izmed desetero učiteljev jih devet s šolskim berilom prav ne ravná, zato pa tudi slabo opravlja. Godí se jim, kakor vojakom, ki svoje puške dolžijo, ako dobro ne strelijo; pa puška je nedolžna, če vojak streljati prav ne zná. Dober svèt je zlata vreden, ako ga zvesto poslušá, pa tudi modro poskušá. — Namen šolskih Beril . . . — Poraba . . . Ima li orglar še tako dobre orgle, ako dobro orglati ne zna, mu bojo slabo pele; so li pa orgle srednje vrednosti, bojo dobro žvižgale, če le dobremu organistu v roke pridejo. Ravno taka se šolskim knjigam godí . . . — So neumni starši, ki svojo deco zato v šolo dajajo da bi se neumšine naučili, ter mislijo, da je dobra šola taka, v kateri se deca neumškovati prav debelo učijo, če ravno poleg neumškovanja Boga, očeta in matere svoje pozabijo. Taka gola neumškutarija v šoli je morija zlahtnega serca in blagega slovenskega duha. Iz takih neumškutarskih šol prirastejo mladi bahači, pa stari berači, perteni kmetiški gospodje, pa slabi orači in gospodarji za jokati. Znajo debelo govoriti, dobrega storiti pa malo. Neso li ravno taki poneumčeni modrovavci prvi podpihovavci in puntarji bili? Jeli tega nemška beseda kriva? Ne daj Bog! Krivo podučevanje v neumščini to dela, ako se za neumščine del drugi veliko potrebnejši nauk zamudi, in deci, ki verlo neumško zna, gerdi napuh vsadí, ki zarodi napačnost, gizdost in nepokoršino, ki so rojnice vsake gerdobe in nesreče. Jeli ne pride naj več študiranih kmetov na boben? — Res je, da v naših dneh tudi priprosti kmetič nemške besede potrebuje, in v naših urednijah in pisarnicah težko kaj opravi, če po nemško povedati ne zna, kaj bi rad, dokler je, žalibog, še toliko urednikov, katerih je sram slovenske besede, ter mislijo, da se morajo zavoljo njih vsi Slovenci nemško učiti. Zato imamo šole slovensko-nemške in Berila v dvema jezikoma, ter čutimo staro resnico pregovora, ki velí: „Kolikor jezikov znaš, toliko človekov veljaš“. Ali nemšina bodi šolske omike naveržek, ne pa edina modrost. Ravnopravnost tirja pa tudi od Nemcev, kateri na slovenski zemlji živijo, da se učijo jihovi otroci slovenšine. Nemška ošabnost slovenski jezik zaničuje, pa ne modrost. Modri učitelj zatorej skerbi, da se tudi nemška mladež slovenšine nauči v pomešanih šolah. Težek jarm nosijo učitelji, kateri v ednem jeziku učijo; dvakrat težavneje delo pa je, po slovensko in nemško deco šolati, in šolnik, kateri to dobro zna, je dvojne hvale vreden, pa tudi dvojnega plačila . . . —

Stan učiteljski je sicer težaven in potiven stan; kdor ga prav spozna, njegovo ceno visoko spoštuje. Moder in pridren šolnik človeškemu rodu veliko več koristi, kakor naj slavniši vojskovodja, kateri sovražnike strahuje, ter premaguje kraljestva in užuga varoši. Učitelj v tihem, neznanem kraju dobro sadi in polivaje skerbi za boljše ljudi in boljše čase. Naj si ga ravno svet ne spozna in večidel slabo plačuje, v bukvah večnega življenja se sveti njegovo ime, in med svetniki bo njegovo plačilo. Pa tudi vsem slabim in zanikarnim šolskim učiteljem gorje, po katerih se svet pohujšuje! Bolje bi bilo celino kopati, ali pa derva sekati, kakor naj zlahtnejše blago, drago deco slabo učiti in pa divjake rediti. V naj globljejši peklensko brezdno pridejo slabi starši, verh slabih staršev pa zanikarni učniki. Bog nam pomagaj!

Kar je tukaj povedal po vseh ustih po slovénsko, izpregovoril je bil resnobno vže po nemško l. 1848 v Šent-Andražu v prvem učiteljskem zboru, iz kterega naj vže zarad „Učit. Tov.“ posnamem pričetek z dovtipno opazko p.: „Seid mir gegrüsst, Männer der Schule... Meister der Schule möchte ich euch am liebsten nennen; einen schönern, bedeutungsvollern Namen als Schulmeister*) kenne ich nicht. Wer es noch nicht wäre, der möge es werden; — und eben diese unsere ehrenwerthe Versammlung soll ihr Schärfflein redlich beitragen, auf dass jeder aus ihnen Meister seines so hohen — unendlich wichtigen Amtes werde, dessen gute oder schlechte Verwaltung grosse — unberechenbare Folgen für Kirche und Staat, für Zeit und Ewigkeit hat.“

Slomšek kot pedagog.

(Dalje.)

„Malo vredna šola.

Na Dolenjskem so na stari fari že veliko let šolo imeli, pa niso bili šole veseli. Otroci so po malem v šolo hodili, se malo kaj prida naučili, slabega znali pa preveč. Nekateri so po dva ali tri dni v šolo prišli, potem jih pa cel teden ni bilo v šolo. Po zimi so se za pečjo po klopeh valjali, po leti jih je nekoliko paslo, nekoliko se jih je pa potepalo. Niso znali kršanskega nauka, niso vedeli evangelija brati, zapisati še svojega imena ne prav. — Nakatere nemške besede so gonili, brali po nemško po malem, pa niso sami vedeli, kaj. Huje razujzdanih šterkovcev pa bilo ni, kakor so bili šolarji. Po cerkvi so se ob nedeljah suvali in lasali, domá pa starišev ubogali nič. Za dekleta je bila sreča, da jih je malokaj v šolo hodilo. Stari možje so pogosto po opraviu domu gredé skomucali rekoč: „Kaj bo z našo mladino! Dalje ko šolo imamo, hujši otroci so. Poprej, ko še šole nismo imeli, smo jih vsaj domá učili, jih domá strahovali, in vbogali so nas. Kar se na šolo zanašamo, so otroci domá in v šoli za nič; kar se jim očitno vidi.“ „Bog nam pomagaj!“ so djali.

Star fajmošter, veliko let bolehni, umrjejo; o svetem Jurji fara brznega gospoda dobí, in drugo nedeljo po veliki noči jih gospod dekan potrdijo, ter jim posebno zapuščeno šolo priporočijo.

Šola popravljena.

Prvi ponedeljek novi gospod fajmošter v šolo pogledajo. Nekoliko dvajset otrok v šoli najdejo; po fari jih je bilo za šolo pri pol drugo sto. Otroci niso v šoli prav

*) Ein ehrenfester Schulmann einer benachbarten Stadt nannte sich am liebsten Schulmeister. Als ihm Andere darüber scherzweise aufzogen, entgegnete er: „Ja, Schulmeister bin ich, und nicht ein solcher Pfüscher als ihr.“ Er klopfte darnach auf seine Tabakdose, und gab ihnen zu schnupfen (Theol. Zeitschrift 1848 S. 181).